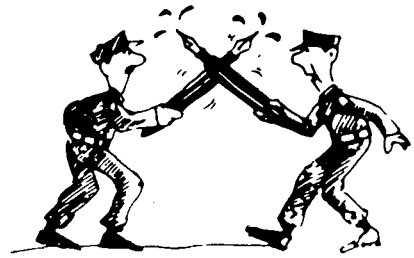

ספרא וסייפא

ד"ר אבי קובר

תגובה לביקורת ספרו הכרעה צבאית במלחמות ישראל-ערב 1948-1982 (מערכות 347)

עורך נכבד,

למקרא ביקורתו של אל"ם (מיל') שמואל גורדון על ספרי הכרעה התעוררה בקרבי תחושה, שבנושאים רבים לא ירד המבקר לסוף דעתי.

א. "לדעת המחבר, יחסי הכוחות הם הגורם החשוב ביותר להכרעה" (עמ' 49).

ראשית, לא טענתי כי זהו הגורם החשוב ביותר בהכרעה, אלא שמדובר בגורם החשוב ביותר במסגרת התנאים להשגת ההכרעה. דפוסי הפעולה (האסטרטגיות) להשגת ההכרעה, ובמרכזן המשתנה הגנה/ התקפה, חשובים לא פחות. הסיבות למרכזיותו של משתנה יחסי הכוחות הן אלה: הוא מייצג ומבטא יותר מכל משתנה אחר את השינוי החומרי והלא חומרי המתחולל בצבאות היריבים במהלך המלחמה; בנסיבות של א-סימטריה קיצונית ביחסי הכוחות הוא משפיע ישירות על ההכרעה, בלי קשר לאסטרטגיות הננקטות לשם השגתה; והוא משפיע על כל אסטרטגיה להשגת ההכרעה בלי יוצא מן הכלל.

שנית, העליתי טענה, שאולי נעלמה מעין המבקר, כי יחסי הכוחות מהווים יעד לטפול (מניפולציה) במהלך המלחמה, בעיקר מצד מצביאי הצד הסובל מנחיתות כמותית, וזאת על-ידי אימוץ "מכפילי כוח". בהקשר הזה

הצבעתי על הקושי הנובע משדה קרב מוגבל תמרון: הוא יוצר אילוצים קשים על היכולת להפעיל אסטרטגיות המהוות "מכפילי כוח", וכזה יש בו כדי לפגוע קשה בניסיון לטפל את יחסי הכוחות. היחס בין האש והתמרון עצמו כמעט שאיננו ניתן למניפולציה תוך כדי המלחמה, אלא אם כן זו מתמשכת מאוד, ובמהלכה מוכנסות לשימוש או מבשילות טכנולוגיות חדשות.

ב. "כמו רבים מהוגי הדעות הצבאיים בישראל נוטה [קובר] להפחית משיעובה של העוצמה הצבאית לתנאים המדיניים, שמעולם לא אפשרו לישראל להכריע את אויביה" (עמ' 49).

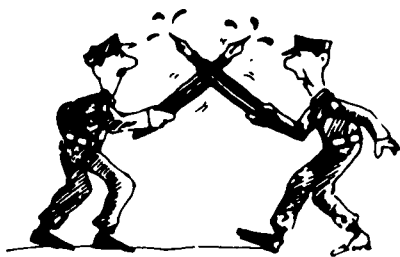
באומרו כך מתעלם גורדון מן הדיון המפורט המוקדש בספר לסוגיית הבקרה של הדרג המדיני. במסגרת הדיון הזה הצבעתי על העובדה, שהדרג המדיני בישראל נוטה לעודד השגת הכרעה צבאית ולא הרבה להתערב במהלכים הצבאיים, אם כי היו מקרים, שבהם הוא התערב וכפה את ההיגיון המדיני. בכל המקרים הללו הוא זכה לציות מצד הדרג הצבאי בזכות הנורמה של עליונות המדיניות על המלחמה, המושרשת עמוק בחברה ובצבא בישראל. טענתי כי "דווקא מתוך קבלת עליונותו של הדרג המדיני [...] התפתחה בקרב הדרג הצבאי בישראל במשך השנים ההכרה, כי תהליך ההכרעה בשדה הקרב מועד להיות מוגבל, מוסט או מופסק עקב אילוצים שמטיל הדרג המדיני", והבאתי דוגמאות, שבהן כפה הדרג המדיני את ההיגיון המדיני על המהלכים הצבאיים. למשל: במלחמת העצמאות הוא מנע הכרעה צבאית בחזית ירדן; במלחמת סיני הוא הנחה להקנות

למכה הראשונה צביון מוגבל ולהימנע משימוש בכוחות שריון עד אשר תתברר נכונותם של הבריטים ושל הצרפתים להצטרף למלחמה; במלחמת יום-הכיפורים הוא החליט על הימנעות מהנחתת מתקפה מקדימה; ובמלחמת של"ג הוא לא רק קיים בקרה הדקה על המהלכים הצבאיים, אלא אף עצר את המהלכים הצבאיים בטרם הושגה ההכרעה מתוך העדפת השגתן של מטרות המלחמה – המדיניות והצבאיות.

כמרכן מתעלם גורדון ממסקנה מרכזית במחקרי, הנוגעת להיבט מדיני חשוב אחר, והיא שמעורבות מעצמתית, בניגוד למה שמקובל לחשוב, הייתה יותר נכס מאשר נטל מבחינתה של ישראל כתנאי להשגת ההכרעה הצבאית במלחמות ישראל-ערב.

ג. "קובר, כמו רבים אחרים המסרבים ליטול קורה מבין עיניהם, [מאמין] כי הושגה הכרעה ישראלית במלחמה, לפחות בזירה המצרית" (עמ' 50).

לצער, כאן נכשל גורדון בקריאה או בהבנה של דברים שנאמרו בספר במפורש. גם בפרק הדן במלחמת יום-הכיפורים וגם בפרק המסכם קבעתי, כי הכרעה צבאית במלחמה (הכרעה אסטרטגית) הושגה רק בשלוש המלחמות הראשונות, עד מלחמת ששת הימים ועד בכלל. יתרה מזאת, הספר כולו הוא במידה רבה מסע לניתוח הסיבות לכישלוננו של צה"ל להשיג הכרעה (אסטרטגית) במלחמות המאוחרות, ממלחמת יום הכיפורים ועד מלחמת של"ג. העובדה שהושגה הכרעה צבאית בזירה המצרית במלחמת יום-הכיפורים מייצגת הכרעה אופרטיבית ולא הכרעה אסטרטגית.

– האיכותיים שבאסטרטגיה? בשנות ה-60 מיסדו המזכיר מקנמארה וצוותו במחלקת ההגנה של ארצות-הברית את השימוש בשיטות כאלה. בכך הם תרמו בלי ספק לשיפורה של החשיבה הביטחונית האמריקנית והפכו אותה להרבה יותר שיטתית וכוללת. אך בטוחני, שגם גורדון מודע לעובדה, כי קצרה ידן של השיטות הללו מלהתמודד עם בעיות היסוד האסטרטגיות, קל וחומר לפותרן. ההוכחה – האופן שבו נוהלה מלחמת וייטנאם. לפיכך, גם אם שומה עלינו לאמץ כלי ניתוח מודרניים מדסציפלינות שויית, כולל כלים כמותיים, ולהתחשב בשינויים הטכנולוגיים הדינמיים, אין באלה כדי להקנות לנו הבנה מעמיקה של המלחמה והאסטרטגיה בהשוואה לתיאוריה הצבאית הקלסית – למרות בעיותיה והצורך ללומדה בראייה ביקורתית.

רוב העוסקים באסטרטגיה בישראל אינם מכירים את הבעיה הצבאית אלא באופן שטחי, קלישאי ובדרך-כלל מכלי שני, וזוהי הבעיה האמיתית של ניתוחיהם האסטרטגיים. בעיקר כאשר הם עוסקים בגיבוש דוקטרינות או תוכניות או בביקורת עליהן. לא ייפלא אפוא, שגורדון ממליץ לקוראים לעבור היישר לחלק האמפירי של הספר.

ד. "[בפרק האחרון] מסכם קובר את מסקנותיו. לדעתו, ניתן לאתר מגמה עקבית ליניארית של הפיכת זרוע האוויר לזרוע שבה תלויה היכולת להשיג הכרעה במלחמה" (עמ' 50).

טבעי הדבר שאיש כגורדון ימצא עניין מיוחד בהיבט האווירי, אך עלי לציין כי זוהי רק מסקנה אחת מני רבות, חלקן חשובות הרבה יותר, הנידונות בפרק האחרון, המוקדש לאפיון תהליכי ההכרעה במלחמות ישראל-ערב ולהסברים לגבי הצלחות וכישלונות במלחמות אלה.

ה. מוגבלותו של חקר העבר ("מלחמות שכוחות", בלשונו של גורדון) כבסיס למחקר אסטרטגי (עמ' 50).

דווקא כמי שאיננו היסטוריון אעיר לעניין זה, כי אומנם לעיתים קרובות העבר איננו מסייע רבות בחיזוי העתיד, אך כפי שידוע כל מי שמצוי בענייני מחקר, ויותר מכך מי שהתנסה במחקר – לחקור אפשר רק את העבר, ואילו העתיד הוא עניין לחיזוי, לעתים על בסיס העבר ולעיתים לא. גם אם באחרונה הופיעו בארץ כמה חוקרים, ובתוכם היסטוריונים, שהחליטו "לחקור" את העתיד בתחום המלחמה והאסטרטגיה, אין משתמע מכך שהדבר עומד במבחן המדעיות.

ו. יש לחקור את האסטרטגיה המודרנית בעזרת שיטות כמותיות, סטטיסטיות, חקר ביצועים, כלכלה, הנדסה ואלקטרוניקה, ולא באמצעות שיטות המקובלות בקרב מי שכותבים בעזרת "נוצת אווז" (עמ' 50-51).

מי יתנגד לשימוש בכלים מתוחכמים לחקר בעיות אסטרטגיות? אך האם יש בכך כדי לפתור את הבעיה של הבנת היסודות הלא לינאריים, הפרדוקסליים, הדיאלקטיים, האינטראקטיביים, הלא ודאיים, ובכלל